

K82

KUYELA

YA DIBUNDU YA YESU NA AFRIQUE

MUSONIKI:

PASTEUR KALEMA BALMPUM MACAIRE

DECEMBER 1993

DEDICACE

Na Dibundu ya Yesu na Afrique, ti na Baklisto yonso;
Mono mene sonika mukanda yai.

MATONDO (REMERCIEMENT)

Mono kele pesa matondo mingi na Madame Lorella sambu na formation ti ba ndongisila (conseils) ya mbote ya yandi mene pesa mono. Matondo mpi mingi kaka na couple yai Rousters, sambu na lusadisu na bo, na kupesa mono mbongo ya kulonguka Theologie-Biblique, ti kubaka formation ya Specialisation na Education Chretienne. Matondo mingi mpi kaka na bo, sambu bo mene ndima kutula mono Directeur ya Ministeres pour chaque Enfant (MCE).

Mono kele pesa matondo mingi na nkento na mono Mukiar Gabi sambu na lusadisu na yandi na mono bonso mama, mpi ti na bandongisila na yandi, ti kukanga ntima na kusadila Nzambi bonso nkento ya pasteur. Matondo na bana na mono: Tresor, Esther, Judith, ti Joel; sambu ntangu yonso bo kele lombila mono Nzambi mingi sambu na kisalu ya Nzambi mene pesa beto.

Matondo na Reverend Pasteur MUBANGA-MWANSIM GEORGES, ya kele Tata na mono ya kimpeve. Matondo mpi na Communaute ya CUEBCA, sambu bo kele Eglise locale ya mono mene kutana na YESU ti sadila yandi mingi.

Matondo na bibuti na mono: Kalema Luc Pascal ya mene fwaka, ti na Mama na mono Vomika Brigitte, sambu na education ti luzingu bo mene pesa mono. Mono vila ve mbuta na mono Vosila Marie, leki na mono Jean-Pierre, bana ya mono mene kuadopte na nzo na beto: mutimbimbi Rodin, Lama Munda, Igueti, ti Kalem.

Matondo mingi na bambangi na mono yonso ya mene sadisa mono na nzila Nzambi na ndongisila ti malongi: Reverend Kitambila Vasinio, Tata Muyinga, Muper, Mukos, Kayiba, Isoki, Asana, Sanga, Mukiar Richard, tina yina yonso ya nkaka bonso: Samba, Kuvila, Ntima Biloko, Pasteur Kongolo, Mayele Ibabongo, Ikwakanga, Mala, Ipala, Ngwayaya, Meso Mozar, Kalunda B., Iloko, Madioko, Musebe.

Bika Nzambi sakumuna beno mingi mpenza.

AVANT PROPOS

Mono kele pesa Mfumu Nzambi matondo mingi na lemvo (grace) na Yandi, ya yandi mene sala na mono, na nzila kubakisa ti kusonika munkanda yai.

Mvula mingi mono mene sala na kati ya dibundu bonso membre effectif. Mono mene mona na meso na mono mosi, mambu yai ya mono mene sonika awa. Mono zaba mpasi ya dibundu ya Yesu awa na Afrique na mambu nene tadila kutoma (developpement). Sambu baklisto ti malongi mingi mene pesama ve na mambu ya kusala ngolo na kisalu ya maboko. Kansi na mambu ya moyo ti kimpeve, beto mene longa yo mingi.

Sambu na yo, mono mene lomba Nzambi mingi sambu na mabanza ya kele na kati ya mukanda yai: KUTULA NGOLO NA KISALU SAMBU NA KUTOMA. Na kati ya munkanda yai, souci na mono kele nde dibundu ya Yesu awa na Afrique kutoma na moyo ti na kimpeve, ye na nitu.

Dibundu ta nunga na mambu yai kaka kana baklisto yonso mene tula ngolo na kusala kisalu. Kana beto bakisa nde kisalu kele bonso dikabu mosi ya mfumu Nzambi mene pesa beto bantu, beto zaba nde Nzambi kele mona yo mfunu mingi sambu na mambote na beto.

Ya kieleka, mono kwikila nde Nzambi kele zola beto mingi. Sambu Yandi mene pesa beto ntoto ya kele na kimvwama mingi. Beto na kumona yo, kaka kana beto mene tula ngolo na kisalu, beto ta mona mambote mingi.

Dibundu kulonga ngolo mambu yai nde: "Kana muntu kusala ve yandi mpi lenda kudia ve" (2 Tessalonika 3:10).

Ya kieleka, mono mene sala baseminaires mingi ya formation ya balongi ya Ecole du Dimanche na bisika mingi, ti mpi na Kinshasa mbala zole. Na bisika yina yonso, mono mene longa mpi na zulu ya malongi ya kele tadila kimpeve, moyo ti nitu nde: beto ta toma kaka kana beto tula ngolo na kisalu.

Mono kele mpi longi na ecole ya SEC (Specialisation en Education Chretienne) na Mission Garizim. Mono kele longa mpi na ba Etudiants na beto mambu yai.

INTRODUCTION

Dibundu kele bonso Ambassade ya Nzambi me bika awa na nsi ntoto. Yo kele sadisa baklisto na kuyela na ndinga ya Nzambi ti kukeba bo na mambu ya mbi ya mutindu na mutindu. Yo mpi kele kisika yina ya bantu yonso fweti baka mayele, ngangu, mpila ya mbote ya kuzinga, kuguluka ti kulonga ba mambu yonso ya mbote sambu na kutoma ya muntu.

Mambu yai Ntumwa Paul tubaka na Bible nde: "...nge zaba munkanda ya Nzambi; yo lenda pesa nge mayele yina ta gulusa nge kana nge tula ntima na Yesu Klisto. Bo sonikaka munkanda ya Nzambi yonso na ngolo na yandi, mambu yonso kele na kati yo kele mfunu sambu na kulonga bantu ya kieleka, sambu na kusungika bifu yina kele na mambu ya bantu ke longuka, sambu na kubongisa bantu, ti sambu na kulonga bantu na kuzinga luzingu mosi ya kinzambi. Mpidina muntu ya Nzambi ta vandaka me yilama mbote-mbote, yandi ta vanda na mpila ya mbote ya klusala konso kisalu ya mbote." (2 Timoteo 3:15-17)

Awa beto kele mona nde dibundu kele na kiyeka sambu na NDINGA ya NZAMBI kele na maboko yo. Kisika ya bantu kele zwa ndinga yai kele na dibundu.

Ndinga yai kele pesa: "Mayele yina ta gulusa muntu kana yandi tula ntima na Yesi Klisto;

- Kele kulonga bantu mambui ya kieleka;
- Kele kusungika bifu yina na mambu ya bantu ke longuka;
- Kele kubongisa bantu;
- Kulonga bantu na kuzinga luzingu ya kinzambi"

Mambu yai yonso sambu muntu ya Nzambi ta vanda me yilama mbote-mbote, yandi ta vanda na mpila ya mbote ya kusala konso kisalu ya mbote.

Yo kele kiyeka ya dibundu na kulonga bantu mambu ya mbote, ti mutindu ya kusala mambu ya mbote sambu na kutoma na luzingu na bo ya MOYO, KIMPEVE TI NA NITU.

Mfumu na beto Yesu Klisto, Mfumu ya dibundu, ntangu Yandi vandaka awa na nsi ntoto, yandi longaka ti sadisaka bantu na mambu ya MOYO, NITU, ti KIMPEVE.

Na mambu ya MOYO ti KIMPEVE, Yandi longaka bantu mambu ya kimfumu ya zulu ti mpila ya kukota kuna. (Matayo 4:17; 5:3-12; 13:19, 24, 31, 33, 35, 38, 41, 43-50)

Na mambu ya nitu yandi belulaka bantu ya maladi. (Markol : 29-34); Yandi kulaka bampeve ya mbi (Marko 5:1-20). Yandi mpe pesaka bantu madia ya nitu (Marko 8:1-10); Yandi longaka ti pesaka na baklisto kiyeka na kuyala ngolo ya nature (Marko 16:15-18; Matayo 17:21; Marko 4:35-41).

Awa bisika ya beto me tanga beto kele mona nde Yesa longaka bantu malongi na mpila zole: "MOYO, KIMPEVE TI NITU."

Yo kele sambu muntu, bonso Bible ke tuba, yandi kele ya kukabisa na bitini tatu. (I Tesa- lonika 5:23; Baebreo 4:12). Bintini yai yonso kele mfunu sambu Mfumu Nzambi muntu pesaka beto yo. Mfunu kele na kupesa malongi sambu konso kintini ya nitu. Yo mpe ta vanda mbote na kutuba nde malongi lenda pesama na ndambu zole, sambu moyo ti mpeve kele kisika mosi. Beto ke monaka yo ve. Kansi nitu ya kele ndambu ya zole beto ke mona mpe kusimba yo.

Ntangu Mfumu na beto Yesu Klisto kwendaka na zulu, yandi bikaka Dibundu awa na nsi ntoto. (Yoani 17:15-21) Yandi nataka yo ve na zulu. Mambu yai zola songa nde Dibundu kele na kisalu awa na nsi-ntoto. Bantu ya kele ba membre kele zinga awa na ntoto ti nitu na bo na bintini yonso tatu. Kana kintini mosi kele na mpasi, nitu yonso, moyo, mpeve ti nitu (musuni, mikwa, menga, mafuta, masati konso kintini ya beto lenda mona ti simba) kele mpe na mpasi. (I Kolinto 12:26)

Mono ke fwanikisa nitu na nzo. Kana yo kele na bima yonso ya kitoko na kati, kansi ludi ti bibaka kele mbote ve, mono kwikila nde bima yonso ya kitoko kele na kati ya nzo fweti beba. Kana mvula to mupepe kuluta bima yonso ta beba kaka. Yo luta mbote na kukeba nzo na kati ti na nganda.

Beto kele mona nde baklisto bubu me kabwana na ndambu zole sambu na mambu yai. Bayankaka kele buya mambu ya nitu nde yo kele mfunu ve; mbote beto longa kaka moyo ti mpeve sambu yo mpamba kele mfunu mingi kansi nitu ve. Bo kele tuba nde mambu ya nitu kulonga yo na Dibundu kele masumy. Yo yina bo mene sala ngolo kaka na kulonga na dibundu kaka mambu ya kimpeve ti ya moyo. Kansi kintini mosi ya nitu bo me longa yo ve, sambu bo me mona yo mfunu ve.

Tala nde bantu yina ya bo mene longa kaka mambu ya moyo ti ya kimpeve kele zinga awa na nsi-ntoto ti bintini na yandi yonso (moyo, mpeve ti nitu); equilibre kele ve na kiklisto na bo. Kana bo kele na ntwala ya materiels, nswalu bo fweti bwa.

Sambu na luzingu na bo dibulu (manquement) kele. Yo yina mpe kele mosi ya bikalulu to bikuma ya kele nata mavwanga na kati ya dibundu bubu yai. Na ntwala ya mbongo to materiels bonso yo kele nsatu ya nitu ya kiklisto na beto kele telama ve. Ata pasteur, diacre missionnaire kele bwa na ntwala ya materiels sambu bo me longaka mingi ve mpila ya kusadila yo; bo kele tanga yo kaka bonso masumu.

Mono mene solula na bampangi mingi ya kele bapasteurs na kuzaba sambu na nki dibundu awa na Afrique kele na mpasi mingi na mambu me tadila materiels? Beto kele lunga ata fioti ve na kutinda missionnaire na ntoto ya nkaka to kufuta to kusiamisa bansadi ya Nzambi?

Na ngiuvula yina mvutu me vanda nde: "yo kele nsoki na beto ve kansi ya bamissionnaire, sambu bo longaka beto ve. Bo longaka beto ve malongi ya ke tadila nitu, ti mpe bisala beto lenda sala sambu na kusadisa nitu. Kansi bo me longaka beto bamvula mingi kaka Bible ti mambu ya kimpeve. Yo yina beto kele na mpasi bubu na mambu ya mbongo ti materiels. Na kuzwa lele, mbongo ti konso bima ya kele mfunu sambu na nitu yai beto fweti lomba kaka na bo. Sambu bantu ya vandaka kupesa beto yo kele bo. Yo kele mawa mingi mpenza, kupesa konso kima kansi kulonga bantu ve mpila ya bo mosi lenda kuzwa yo kana beto kele ve. Bantu yai kele bikala kaka bonso bana ya fioti ntangu yonso. Mpila yua bo mosi lenda yela kele ve. Mpila ya bo lenda vanda na responsable kelee. Sambu kele mambu to bantu ya nkaka kele yala bo. Kudia na bo, kulungisa budjet na bo, kulwata, kutunga nzo, kusansa nitu na kimbefo, kulunguka na bo, moyen ya déplacement na bo, ti bima yonso ya nkaka, kele kaka missionnaire muntu fweti tinda yo kana yandi zola. Kana yandi buya mpila kele ve ya kuzinga mbote beto mosi.

"Ah'mbote kulonga muntu na kuloba mbisi yandi mosi. Sambu kilumbu ya nge ta vanda ve, yandi mosi ta kwenda kuloba na masa. Kansi yo kele mbote ve kulonga muntu kaka kudia mbisi, sambu kilumbu yo ta vanda ve, yandi ta fwa na nzala;"

Baklisto ya nkaka me tula ngolo mingi na kulonga mambu ya nitu; kansi ya moyo ti kimpeve ve.

Kana baklisto yai yonso zole me vukana, bo kele tulana ntembe mingi na kusosa kuzaba kana banani kele sambilaka Nzambi ya kieleka. Ba yina nde: "beno kele zaba Nzambi ve. Beno kele dibundu ya kieleka ve. Katuka kuna kwisa na beto, sambu kuna bo zaba Bible ve.

Ba yai nde: Beno kele bansukami mpenza. Nzambi ke nsukami ve, Yandi kele nkwa bima yonso. Kana beno zaba Yandi, kana beno kele bana na Yandi ya kieleka, sambu na nki beno kele mona mpasi, mpe kele bansukami ya nene bonso nde Tata na beno me fwaka?"

Sambu na mambu yai, mono zola sadisa baklisto na dibundu na dikabu (don) Nzambi mene pesa mono, na kumeka kusungika kifu yai, ti kumeka na kupesa ndambu yamvutu kati na Bible bonso mpila Mpeve ya Nzambi metwadisa mono na kubakisa malongi ya ndambu yonso zole ye nitu (moyo, mpeve, nitu).

Na nima ya kulunguka Bible ti kusadila Nzambi kati na bana na programme ya Ecole de Dimanche na Ministeres pour Chaque Enfant, mono mene zwa lemvo (grace) na kusala bonso directeur na yo, Mpeve ya Nzambi me kangula mono meso na kumona mambu yai.

Yo yina, beto ta vila ve na kutuba mambu ya ecole de dimanche bonso kitini mosi ya dibundu; ya lenda sadisa na encadrement ya bana na kulonga bo deja mambu yai yantika bo kele bana tii ya bo ta yela sambu mbote kutandula nti ntangu yo kele ntete fioti. Sambu kana yo me yela mpila ya kusema yo mbote ta vanda ve. (Longi 12:1).

Mabanza na mono kele kumona developpement ya dibundu ya Yesu awa na Afrique na konso niveau (spirituel, mental et physique). Beto yantika na kulonga bana, sambu ntangu bo ta kuma bambuta bo ta vila yo ve.

Kana bapasteur ti balongi ya ecole de dimanche yantika na kulonga mambu yai na kieleka yonso changement ti developpement ta kota na dibundu ti na Afrique ya mvimba.

Sambu na yo, beto ta longuka to ta mona na munkanda yai:

- A. Kuyela ya Dibundu na Afrique na Kimpeve (developpement, croissance spirituel de l'Eglise en Afrique).
- B. Kuyela ya Dibundu na Afrique na nitu (Developpement, croissance materiels de l'Eglise en Afrique).
- C. Kuyela ya Dibundu na Afrique fweti yantika na ecole de Dimanche.
- D. Dibundu ya Afrique ta nunga na mambu yai, kana baklisto yonso kudipesa na kisalu (kusala kisalu ngolo).

CONCLUSION:

Bika Mfumu Nzambi ya ke zolaka bantu yonso kiteso mosi, yandi kusadisa Dibundu ya Afrique na kutoma. Ti batangi ya munkanda yai, Mpeve ya Nzambi kukangula bo meso mbote sambu na kubakisa kinsweki yai.

Sielo na beno: PASTEUR KALEMA - BALMPUM MACAIRE
Directeur ya Ministeres pour Chaque Enfant.

Bika Nzambi sakumuna mutangi ya munkanda yai.

KAPU YA NTETE: "KUYELA YA DIBUNDU NA AFRIQUE NA KIMPEVE"

Na kuzwa kuyela ya mbote, yo kele lomba kusala na kimvuka. Sambu kimvuka ke vandaka ngolo mingi. Yo mpe kele pesaka mayele mingi. Yo yina Mfumu Yesu tubaka nde:

"Mono ke samba sambu bo yonso kuvanda munti MOSI. Tata, bo vanda na kimvuka ti beto, mutindu nge kele na mono, mono mpi na nge." (Yoani 17:21)

Kana Nzambi kele sala na kimvuka na Yesu ti Mpeve, ikwa beto bantu ya kele pete-pete ta vanda na mfunu ya kusala na kimvuka? Na kimvuka bantu lenda sala mambu mingi ya nene. Ata kima vanda mpasi to kilo, kansi na kimvuka yo lenda kuma mpasi ve ti kilo mpe ata vanda ve. Sambu konso muntu ta baka to ta simba kima ya kele kilo mbala mosi yo ta kuma pepele.

Na yo mono kele mona ndambu ya mambu yai mfunu sambu na kuyela ya dibundu na kimpeve:

- Kusamba Nzambi na kimvuka (groupe de priere)

Kana dibundu ke samba mingi ye mpi kele ngolo mingi. Sambu kusamba kele benda ngolo na zulu na kukulumuka na ntoto, ye kele kulumisa ngolo ya Mfumu Nzambi na kati ya dibundu ti kubinga kimfumu ya Nzambi na kwisa nswalu na ntoto. Bisambu na kimvuka kele mpenza mpila ya Mfumu Yesu longaka beto (Matayo 18:19-20); kele benda presence na Yandi na kati ya bantu yina me vukana na kusamba. Sambu kana PRESENCE YA YESU KELE mvutu ya bima yonso mpe kele; mpe mambu yonso ke bonga, ye kele kuma mbote mpenza.

- Kulonguka Bible na kimvuka;

Ndinga ya Nzambi kele mwinda yina fweti songa bantu nzila ya kutambula mbote. (Bankunga 119:105). Yo kele mvutu na bamambu yonso ya beto kele na yo mfunu. Yo kele bonso munoko ya Nzambi; kana beto kangula yo ti tanga, beto ta bakisa luzolo ya Nzambi sambu na luzingu na beto, na mpila Yandi ta tuba muna.

- Kukumisa Nzambi na bankunga;

Yo kele zenga miniololo ya Satana (Bisalu 16:25-26); yo kele lukumu Nzambi (Efezo 5:19; Kolosai 3:16; Bankunga 33:1-3; 149; 150). Yo kele tinisa Satana ntama na beto

I Samuele 16:14-23); yo kele mwangisa mpe malongi ya Nzambi.

- Kusala Evangelisation;

Yo kele lutumu ya Yesu bikilaka beto na dibundu, kusosa bavidu. (Matayo 18:19-20)

Kana dibundu sala yo ve, yo ta yela mpe ve. Yesu mpe ta kwisa nswalu ve, sambu Yandi kele zola ve lufwa ya muntu ya masumu (2 Pierre 3:9).

- Kusala classe ya formation;

Sambu na bantu ya (kieleka, ba) me kwelaka, ba fiance, ba adolescent ba celibataire, ti bana etc...(Matayo 28:20)

- Kutula bibliotheque na dibundu;

Kusumba minkanda ya Nzambi, kutula yo kisika mosi na kati ya nzo mosi na dibundu, sambu baklisto lenda tanga.

Beto na yo, ya lenda sadisa na kutanga.

- Kuvanda na equipe ya intercession,
- Kusala ba seminaire ya mutindu na mutindu,
- Kusala retraite, reunion ya kimvuka ya pasteur kana bo kele na rayon mosi d'action,
- Kukangula ba cellule na ba quartier na ba bwala ya nene,
- Kusadisa bana ya nsiona ti bankwidi,
- Kusamba sambu na bantu kele na ba mpeve ya mbi ti maladi kusala visite ya bantu kele na mpasi ya mutindu na mutindu,
- Kusala conferance et debat sambu na sujet ya bantu kele na luswaswanu na beto na doctrine na bo,
- Kusala formation sambu na ba responsable na konso activite na kati ya dibundu etc....

KAPU YA ZOLE;

KUYELA YA DIBUNDU YA AFRIQUE NA MAMBU ME TADILA NITU.
(Developpement materiels de l'Eglise en Afrique).

Dibundu kele kisika yina ya bantu yonso fweti kwisa kubaka mayele ya luzinga ti mpila kuzaba kusala konso mambu ya mbote sambu na kutoma na moyo, kimpeve ti nitu.

Dibundu fweti zaba kulonga mambu ya nitu sambu na bantu kutoma mbote. Yo fweti pesa muntu kikesa na mambu yonso ya mbote, ti ti kusala baprojet ya developpement. Yo fweti vanda na esprit creatif ya bisalu sambu na bantu na yandi.

Dibundu ta bokuta kaka ve na kutuba ti na kunganina bamembre bonso bana ya fiti; na mambu me tadila kupesa makabu, kansi bo fweti songa ti longa na luzitu yonso mpila bantu lenda sala bisalu, sambu kana bo me zwa bo mpe ta pesa. Sambu kana beto kele kupesa bo mayele ti malongi ya kisalu ve, nki mpila bo ta zwa yina ya bo lenda pesa na dibundu? Ata muntu lenda vanda na luzolo ya kupesa kansi kima kele ve na kusala yo sambu kisalu kele ve.

Kana beto tala bansi bonso Europe, Amerique etc... Yo me tomaka, developpement na bo yantikaka na baklisto (dibundu) Bambuta na bo sadilaka Nzambi. Bo sosaka ti monaka na kati ya Bible, bansiku (principes) yina sadisaka bo sambu na kutoma ti kuzinga mbote.

Mbandu na kati ya munkanda ya Bingana; Longi; 2 Tesalonika 3:6-10; kele tuba mambu mingi ya mbote sambu na kutoma ya bantu.

"Kana muntu kusala ve, yandi mpi lenda kudia ve" (2 Tesalonika 3:10).

Bo me zwa bapprincipes mingi na munkanda ya Bingana, Longi, Nehemia ti munkanda ya Moise tanu (Kuyantika, Kubasika, Levi, Kutanga, Kulonga).

- Masonga, kieleka, honetete, justice, liberte (kimpwanza), droit de l'homme,
ngemba, zola, kuzaba kukaba, kupesa dime na dibundu ti makabu sambu na kutinda bamissionnaire na kulonga na bansi ya nkaka sambu bantu kuwa nsangu ya mbote ya Mfumu na beto Yesu Klisto; sambu bo guluka etc...,
kuzaba
kuyala ntoto ti bantu na mpila Nzambi ke zola, ti kumona bansiku ya
kuzaba
kuzenga makambu ya bantu na mpila ya masonga ti ya mbote; kuzaba kuorganiser.

Ya kieleka ntangu bo bakisaka mambu yai, bo yantikaka nswalu kusadila yo na luzingu na bo. Nswalu changement ya ngolo kotaka na dibundu ti na nsi na bo ya mvimba kisika bo kele zinga. Bo tulaka ngolo na kulonga bantu ya nkaka yonso tii na bana ya bana na bo.

Sambu bantu kutoma to kuzwa developpement, yai kele bonso dikulu ya ntete ya bo fweti sala. Kana ve bantu ta zinga kaka bonso bambisi. Bo ta fwa kisakasaka; bo ta bikala bana ya fioti ntangu yonso; bantu ya nkaka ta yalaka bo kaka.

Bima yango iya (4) yo yai:

1. Kusaba kudia mbote madia ya ndonga tatu;
2. Kuzaba kusansa nitu kana kimbefo kele;

3. Kuzaba kuyidika kisika ya kulala mbote;
4. Kuzaba kulonguka sambu na kusoba mabanza.

Sesepi yai, beto zola kulonguka kitini mosi-mosi ya mambu yai iya, na kuzaba binsweki ya nene-nene me bumbana na na kati. Sambu yo kele bonso luyantiku (point de depart ya developpement) ya kutoma. Yo mpe kele pesa beto mayele na kuzaba kukeba ti kusansa nitu ya kulunga tii beto ta sadisa Nzambi na kiese ti na mbote yonso mpenza.

I. KUZABA KUDIA MADIA YA NDONGA TATU.

Ya kieleka, na kudia mbote yo kele lomba ve kaka kuvanda na mbongo mingi. Kansi yo kele mambu ya kuzaba madia ya ndonga tatu, ti kuvanda na programme ya mbote sambu na madia ya konso kilumbu.

Sambu na yo, beto zola mona bandambu tatu ya kele mfunu mingi ya madia ti programme ya mbote ya kusadila yo. Madia yina ta katuka ve na mputu; kansi yo kele awa no ntoto na beto mosi. Nzambi me pesaka beto ntoto mosi ya mbote na Afrique kuluta mpe na mputu. Beto kele na madia mingi ya Yandi me pesaka beto, kansi beto zaba kudia yo ve. Kisika ya nkaka Nzambi me tulaka madia mingi kansi bantu zola kudia yo ve sambu na bansiku ya bambuta to ya banganga. Yo yina beto ke longuka:

A. MADIA YA NDONGA YA NTETE

Madia ya ndonga ya ntete kele yina kele na proteines. Proteines kele sadisa na kutunga nitu ya mwana ti yo kele sadisa na kuyidika nitu ya mbuta. Ya kele sadisa na kusala ba globule ya mpa konso kulumbu.

Kana proteines kele ve, mwana ta yela mbote ve; yandi ta vanda na kikesa ve; yandi ta vanda na ngangu ve; yandi ta vanda na sante ya mbote ve.

Yo yina bana mingi ke bela lubwaku. Be ke bela mingi ti ke fwa mpi mingi. Yo kele mosi ya kikuma ya beto na Afrique kele konda bantu ya ngangu mingi (savants).

Kana mama kele na divumu, mwana ta kutungama mbote ve. Kana yandi me buta, masa ya mabele ta basika mingi ve. Yandi mpi ta vanda na kikesa ve. Kubuta mbala mingi na mpasi; ba mama ya nkaka ke fwa, sambu menga ke konda.

Beto kele zwa proteines na kati ya mbisi, niama, minguka, soya, mantete, nguba, madeso, makelele, loso, mansagu, ect....

Yai kele bima ya beto kele na yo mingi awa na Afrique. Kansi beto zola kudia yo ve. Beto kele zola mingi kaka na kuteka yo sambu na kusumba bilele, baradio ya nene, ti bima ya kukonda mfunu mingi. Beto kele zola mingi kusumba ti kunwa malafu, makaya, kansi madia ya lenda tunga nitu to sante, sambu beto kuzinga mwa bilumbu, beto kele zola yo ve. Beto kele bandoki ya luzingu na beto mosi, ti ya bana na beto. Nzambi mene pesa beto bima mingi na bilanga sambu na sante ya fami na beto, kansi beto mene teka yo. Ya kieleka beto me teka sante ya fami na beto mosi. Beto mosi kele bandoki ya ba sante na beto. Nzambi ta yula beto nde sambu na nki beno mene kudifwa mpidina?

Beto kele tula mbongo mingi na bima ya kele mfunu ve (Yezaya 55:2). Bana na beto, bankento, ti beto mosi beto kele zola kuyidika sante na beto ve.

B. MADIA YA NDONGA YA ZOLE.

Madia ya ndonga ya zole keke ina keke na Vitamine. Vitamine keke sadisa beto na kutanina nitu na ba maladi ya mpila na mpila. Yo keke sadisa madia ya ndonga ya ntete na kusala kisalu na yo mbote.

Vitamines A:

Mfunu na yo keke kusadisa nitu na kuyela kitoko; kusadisa mpusu ya nitu na kuvanda kitoko; kusadisa nkeni ya bakala (spermatozoide) na kukuma ngolo; kusadisa maki (ovule) ya nkento na kuyela mbote; kusadisa meso na beto na kutala mbote na mwini ti na mpimpa; kusadisa mafulu ti reins na beto na kubaka infection nswalu ve.

Vitamines A keke wapi?

Yo keke na fwa (foie) ya kanso mbisi, na maki, na payi-payi, ti na mangula, na

saka-saka, epinard. Yo keke mingi na mafuta ya ngasi.

Kana Vitamines A kukonda, maladi yai lenda simba nge:

- mpusu ya nitu ke katuka;
- mpusu ya nitu ke sema ve;
- mwana ke yela mbote ve;
- bakala ke kuma kikobo nswalu (sterile);
- nkento ta mona diaka ngonda na yandi ve;
- meso na beto ta mona diaka mbote ve;
- yo ke bwisa matadi na nzila ya masuba ti na ba reins.

Vitamine B1:

Yo keke sadisa na kupona ba-glucide na kati ya madia ya ndonga ya tatu. Yo keke kusiamisa systeme nerveux; kusiamisa ntima ti misisa ya menga; kusiamisa estomac ti misopo na kunena mbote.

Kana yo kukonda, beto ta kubela maladi yai:

- beto ta bela maladi ya ba nerfs;
- beto ta bela paralisie (buka-buka);
- nevrages;
- masa ke kuma mingi na makulu na beto (oedeme);'
- masa ke kuma mingi na divumu (astitis).

Vitamines B6:

Yo keke kusiamisa misopo, kupesa ngolo ti souplesse na ba-muscle, nitu keke tambula mbote.

Kansi kana yo keke ve:

- beto ta bela diarrhee;
- beto ta luka mpamba mpamba;
- beto ta wa ntu mpasi mingi.

Vitamin B6:

Yo keke kukangisa nzila ya infection ya munoko, yo keke kangisa nzila ya convulsion ti spasmes, yo keke kusiamisa menga.

Kana yo keke ve na nitu:

- menga ya ngolo keke ve;
- lubwaku ke simba nswalu;
- bana ke yela mbote ve;
- nitu ke pasuka ti ke tula bamputa.

Beto keke zwa yo kati ya mpondo, soya, nguba, maki, avoka, payipayi, mankondo.

Vitamin C:

Mfunu na yo kele sambu na kupona fe rna kati ya madia sambu na kuganga ba-globule ya mbwaki; sambu mputa kubeluka nswalu; sambu misisa ya menga kubaka ngolo; sambu ba muqueuse kubaka infection ve; sambu na kusadisa bima na kubasika na W.C. yo kubika pete pete, yo basika na mpasi ve; sambu na kusadisa bana na kuyela mbote.

Kansi kana yo me konda na nitu:

- constipation (mpasi ya kunena kabine) ta vanda;
- rhumatisme ta vanda;
- lubwaki ta vanda ti infection ya ba muqueuse mpi ta vanda;

Vitamine C kele na mabundu yonso, kansi ya kuluta kele na malala, payi-payi, mangulu, mananasi, mapela etc...

C. MADIA YA NDONGA YA TATU

Madia ya ndonga ya tatu kele yina kele na ba-glucide ti limpide. Yo kele pesa muntu ngolo sambu na kusala kisalu; kulunguka, kutambula, kusakana, kubumba tiya ya nitu na
T ya + 37 .

Glucide kele na madia yina kele na midon ti sukadi mingi, yina kele nto ya energie sambu na kusala kisalu, sport, kutambula, kulunguka, ti kusakana.

Limpides kele na madia yina kele na mafuta mingi. Beto ke dia yo ya mubisu.

Mumbandu kana beto ke dia ngasi, to nguba.

Beto ke baka yo mpi kana beto ke dia mafuta ya mbisi to mbisi masa na margarine ti mabele.

Beto kele mona yo na madia yai:

- masangu, loso, mpondo, mbala, matuluku, mantete ngasi, nguba, mikansi, manioko, soya, etc...

Bima yai yonso ta katuka na kisalu na beto ya bilanga ti ya kutwila bambisi to bandeke. Beto fweti kuna bima ya mpila na mpila na masamba (jardin) ti na bilanga na beto. Beto sala biziba (etang) sambu na kuzwa mbisi ya masa mingi na kudia.

Kana beto zwa bima yina, yo kele sante ya Nzambi me pesa na fami na beto. Beto teka yonso ve. Kansi beto mosi ntete fweti dia kiteso (quantite) ya mbote sambu na sante na beto. Na nima beto lenda teka ndambu ya nkaka sambu na kuzwa mbongo ya kusumba nkisi ti bima ya nkaka kele mfunu sambu na fami na beto.

PROGRAMME SAMBU NA KUDIA MBOTE.

Kana beto kudia mbote ve, beto mpe ta zinga mbote ve. Kibuba ta simba beto nswalu. Kuluta mingi bana ya mvula 0-5, ta mona mpasi mingi sambu bo yina kele na mfunu mingi ya madia na kuyela mbote; beto mpi ta konda bantu ya ngangu ti mayele na ntoto na beto. Na yo, beto tala programme ya lenda sadisa beto na kudia mbote na suka, na midi, tina nkokila.

KUDIA NA SUKA	*Ndonga ya ntete	*Ndonga ya zole	*Ndonga ya tatu *
* Kintete	* Nkasa	* Mankondo	* Loso *
* Kizole	* Nguba	* Payi-payi	* Loso
*			

* Kitatu	*	Soya	*	Avoka	*	Loso	*
* Kiya		* Kimbala		* Mapela		*	Loso
*							
* Kitanu	*	Mpialung	*	Mananasi		*	Loso
*							
* Mposo	*	Nkasa	*	Payi-payi		*	Loso
*							
* Lumingu	*	Soya	*	Mankondo	*	Loso	*
*					*	*	
KUDIA YA MIDI	*	Ndonga ya ntete		* Ndonga ya zole		*	Luku
*							
* Kintete	*		*	Ngayi-ngayi		*	Luku
*							
* Kizole	*		*	Epinard		*	Luku
*							
* Kitatu	*		*	Mukiongi		*	Luku
*							
* Kiya		*		* Mantete		*	Luku
*							
* Kitanu	*		*	Kiludi		*	Luku
*							
* Mposo	*		*	Bandindi		*	Luku
*							
* Lumingu	*	Diaka		* Tomate		*	Luku
*							
*KUDIA YA	*	Ndonga ya ntete		* Ndonga ya zole		*	Ndonga ya
tatu*		NKOKILA					
* Kintete	*	Mingolo	*	Saka-saka	*	Nkwanga	*
* Kizole	*	Nzombo	*	Ndunda		*	Nkwanga
* Kitatu	*	Nsololo	*	Ngayi-ngayi		*	Nkwanga
* Kiya		* Sardine		* Mikungu		*	Nkwanga
*							
* Kitamu	*	Mikoso	*	Boboko		*	Nkwanga
* Mposo	*	Mpuku	*	Saka-saka	*	Nkwanga	*
* Lumingi	*	Makayabu		* Nkasa		*	Nkwanga
*							

II. KUZABA KUSANSA NITU KANA KIMBEFO KELE.

Nitu na beto kele bonso lele. Kana yo me pasuka, yo kele lomba kutula kitende. Kiteso mosi na nitu na beto, yo kele bonso lele, konso ntangu yo kele na mfunu ya nkisi kana yo kele na maladi. Yo mpe kele na mfunu ya bunkete sambu na kutina maladi. Kana beto kele bunkete na madia na beto, na kati ya nzo ti na nganda ya lupangu, bunkete na masa na beto ya kunwa, na bilele na beto, na nitu ti na mambu yonso ya beto kele na yo, yo kele dejaa nkisi ya nene sambu na sante na beto.

Ata yina, mbala ya nkaka mpe beto mpe lenda bela. Kana kimbefo kwisa, mono kele mona mpila zole ya kusansa yo sambu beto beluka.

Mpila yango yo yai:

A. Nzambi lenda belula beto na nima ya lombilu ya lukwikilu kana yandi zola;

B. To mbala ya nkaka mpe beto lenda nwa nkisi. Kana Nzambi sakumuna yo beto mpe kubeluka.

Dibundu fweti zaba kulonga mambu yina mbote na baklisto. Kana bo kele konda mpila ya kusumba nkisi, bo ta konda ve mpila na kuvanda bunkete sambu na kutina microbes ti maladi.

Bible kele tuba na munkanda ya Osee 4:6 nde:

"Bantu na mono ke fwa sambu bo ke konda kuzaba."

Bantu ya Nzambi ke fwa, sambu na kukonda kuzaba. Mbote beto longa bo, sambu yo kele kiyeka na beto na dibundu. Dibundu kele responsable ya lufwa ya bantu mingi ya bo me longa ve mbote. Beto fweti longa bantu mbote nde: medecine traditionnelle kele mbote ti mbi. Mbote kana beto zaba dose ya nkisi beto ke baka. Mbi, kana beto kele kwenda kutempa na banganga ngombo. Sambu Nzambi kele zola yo ve ata fioti nde beto kwenda kuyula bo konso mambu (Kulonga 18:9-12).

Baklisto mingi kele longa nde beto lenda nwa nkisi ve, kaka na lukwikilu ti bisambu beto ke guluka. Yo kele mbote, kansi kele yina ve. Nzambi mpe me pesaka mayele na ba minganga sambu na kusala nkisi ti kusadisa bambefo. Kana beto baka kaka nkisi na nima ya lombilu, Nzambi mpe kele sakumuna yo nde beto beluka.

Yo yina beto fweti longa mambu ya kieleka na bantu. Mono kele pesa ngindu yai:

- Beto lenda sensibilizer bamembre na beto na kuvukisa bima ya bilanga to to mbongo sambu na kusumba nkisi ti kutula yo na dibundu bonso pharmacie ya kusadisa bantu.
- Beto lenda sala dispensaire na kati ya dibundu sambu na kusansa mpe ba mbefo na beto ti bantu ya nkaka.
- Beto lenda kulonga bantu na kuvanda na pharmacie ya fioti na nzo; sambu na kusansa bimbefo ya fioti nkatu kukwenda kumona munganga. Sambu kana hopital kele ntama, bafievres ya kele simba bana to bambuta na mpimpa, beto mosi lenda sadisa yo.
- Dibundu lenda tinda muntu mosi ya mbote na kwenda kulonguka nzo nkanda ya kimunganga. Kana yandi manisa yandi lenda sadisa na dispensaire to pharmacie ya dibundu.
- Beto lenda lomba lusadisu ya baminganga ya mbote sambu na kupesa malongi (conference to seminaire) sambu na kupesa malongi me tadila sante primaire ya bantu.
- Beto lenda longa longi ya hygiene na bamembre na beto. Sambu bo vanda bunkete ti kutina microbes ya lenda pesa maladi na bantu.
- Beto lenda sumba minkanda ya kele pesa malongi ya sante Communautaire (na bantu yonso). Beto lenda tula yo na bibliotheque ya dibundu sambu na kundefisa bantu. Na yo, bo mosi kana bo kele na mpila to ntangu ve ya kulonga bo, bo lenda tanga.

III. KUZABA KUYIDIKA KISIKA YA KULALA MBOTE.

Kuzaba kuyidika kisika ya kulala (amelioration des condition d'habitats), kele mambu ya mfunu sambu na sante ya muntu kuvanda mbote. Kana muntu kele lala

mbote ve, yandi ta vanda na sante ya mbote ve. Ngolo ya kusala kisalu ta vanda mingi ve. Yo yina, kuzwa nzo ya mbote ti lenda zinga mingi kele mfunu.

Nzambi mene pesaka bantu bima mingi ya mbote na kutunga nzo ya kitoko. Kansi bo kele sadila yo ve ata fioti sambu na kutunga banzo ya mbote. Bo kele sala tuba nzo ya fioti, kukonda fenetre bonso bambisi sambu na kulala.

Beto kele na ntoto ya mbote ya kusala briki; mbandu bantu ke zinga na lweka ya masa ya nzadi ya nene; ti ba yina kele na mfinda ya kele na ntoto ya mbote ya mbwaki ya kusala ba briiki; bo lenda sala nzo ya mbote mpenza. Bo lenda bula briiki ya ntoto sambu na kutunga banzo ya mbote. Mandala kele mingi na region ya beto ti nianga mpe. Beto lenda tula yo na zulu ya nzo. Malembe malembe, beto lenda sumba dinzanza mosi mosi ti yo ta lunga na kutunga nzo ya mvimba.

Mawa mingi na kumona nde bantu ya kele na mpasi na kuzwa ntoto, banti, mandala, kele tunga banzo ya mbote ti ya kitoko. Kansi beto yai kele na yo na ba bwala na beto, beto kele bamolo; beto kele zola ve kutunga banzo ya mbote sambu na beto mosi.

Ata bamacon kele na nzo ya mbote ve ya kulala. Menuisier kele na kiti ya mbote ve na nzo na yandi. Nzambi me pesaka talent ya mbote yina fweti sadisa ntete bo mosi ti bantu ya nkaka. Kansi bo kele na nzo ya mbote ve. Nzala ya mbongo me fuluka mingi na bo. Ntangu bo kele kufwa, bana na bo kele bikala kumona mpasi mingi sambu na kusosa kisika ya kulala.

Tala bamindele, mingi bubu kele na probleme ya kutunga nzo ve; sambu bambuta ba bo ya ntama mene zwa solution na mambu yai. Bo me tungaka banzo ya mbote ntama mpe na bima ya Nzambi tulaka na ntoto na bo. Bana na bo bubu lenda yindula mpila ya kusala kima ya nkaka na zulu ya yina ya bambuta na bo salaka ntama. Malembe malembe, bo kele kwenda na ntwala.

Kansi beto, tii bubu, beto kele na mvula ya ntete ya kubunda na kutunga banzo. Mvu na nvu beto kele kwenda ve na ntwala. Beto ke fwa, beto me bika bumolo yina na bana na beto. Changement kele ve ata fioti. Nki mpila beto lenda toma kana beto me yidika ntete ve kisika ya beto mosi fweti lala?

Nzo na kuvanda mbote, yo fweti vanda na bafenetre ya nene ya ke kotisa mupepe. Na konso chambre fweti vanda ti fenetre na yo. Na chambre mosi, bantu fweti lala kaka zole mpamba; to tatu. Kuluta ntalu yina mupepe ta kota mbote ve. Nswalu kana muntu mosi kele na maladi; yo lenda sambukila ba ya nkaka. Sambu mupepe kele kota ve, mpe yina ya bo kele fulumuna, yo kele basika ve. Yo kele kota na bantu ya nkaka ti microbes. Ntama ve nge mona nde kimbefo ya vandaka na muntu mosi yo me kuma na bantu mingi mpi. Mingi ya mupepe ya bo kele fulumuna kele fioti. Kana bo zola lala bantu mingi na chambre mosi, mbote bo bikisa fenetre ya kukangula, sambu mupepe kukota mbote.

Kuluta mbi diaka, kele bantu mingi kele lala nzo mosi ti bambisi, bonso: nkombo, dimeme, nsusu, pigeon, dibata, nkangala etc... Mupepe ti maladi mingi kele na bambisi, kele kota mpi na bo. Yina ya bo mpi kele na yo kele kota babambisi. Pana kimuntu na beto kele wapi?

Nge ta mona babakala mingi, yantika suka ti nkokila, kisalu na bo kaka kuvanda na zulu ya kiti ya musalate ke bula dame, carte, to me lala mpongi. Bo kele zola ve kusadila ntangu ya Nzambi me pesaka na bo. Bo kele lutisa yo mpamba kukonda kusala kima ya mbote sambu na bo ti fami na bo. Bo kele tula kaka badate ti kubaka baprogramme mingi na ntu; kansi bo kele sala ata kima ve. Bo

kele zaba ve nde konso kilumbu, beto kele pusana na kimbuta ye mpi na lufwa. Mpi nde ntangu yai beto mene lutisa, beto ta zwa yo diaka ve ata fioti.

Nge ta mona ba jeune mingi kele lala nzo mosi ti bibuti ata bo mene yela (18 ans). Bo kele zola ve na kusala kisalu. Mpi ata na kutunga nzo na bo mosi ya kulala kaka bibuti na bo mpamba bantu fweti sala yo sambu na bo. Bo kele lutisa ntangu ya mpamba kaka na kunwa makaya, malafu, kubula dame, kubula jeux de 6, ti kusala konso mubulu ya bo zola.

Bansaka kele mbi ve. Yo kele divertissement sambu na nitu; na nima ya kusala kisalu, na ntangu ya kupema (repos) muntu lenda sala yo. Kansi na beto awa yo kele bonso activites to kisalu ya konso kulumbu ti konso ntangu.

Bubu ya beto mene zaba mambu yai, beto lenda yantika kusal ata kaka briki ya ntoto mpamba; bana na beto na yungana na nima ya lufwa na beto, kana beto ke sala ve, mpe ke longa bo mpila ya kusala ve. Bonso mono mene mona bana ya nkaka me tobula meso ya tata na bo na photo sambu yandi bikilaka bo ata kima ve na ntangu yandi me fwa. Bo me mona mpasi, yo yhina bo tobulaka meso na yandi nde: "Muntu yai kete muntu ya mbi. Yandi muntu bingaka beto na ntoto yai sambu na kumona mpasi yai ya beto kele na yo."

Dibundu kele na kiyeka na kupesa malongi ti kikesa na baklisto sambu na mambu yai. Dibundu yo mosi mpe kele na kiyeka ya kusonga mambu ya mbote na bantu ya nkaka. Dibundu fweti vanda na banzo ya mbote ya kulala na kati ya paroisse. Sambu kana dibundu me yantika na kutoma, bamembre ta toma mpe. Na nima bantu yankaka ya kele nantwala to na ville yina ta landa bantu yina ya mbote. Malembe malembe nsi ya mvimba ta toma. Sambu mono kele kwikila nde developpement ya kieleka fweti yantika na bantu ya Nzambi, na nima yo ta kwenda na bantu ya nkaka.

Dibundu fweti sala baprojet mingi sambu na kutoma ya bantu. Mumbandu: kuzwa machine ya briiki, kuzwa scie sambu na kupasula mabaya na mfinda, etc... Kuyantika na ba nzo ya paroisse, na nima kukota na banzo ya bamembre, tii kuna beno lenda kuma na bantu ya nkaka. Dibundu lenda sonika ti wakana na ba organisme ya nkaka sambu na kusadisa ba projet na bo. Na ntwala kusonika, bo fweti yantika ntete kisalu bo mosi.

Bubu yai, dibundu mene kutoma kaka na mambu ya banzo nkanda. Nge ta mona ba nzo nkanda mingi na kati ya ba paroisse ya kele kaka organisation ye leta. Kilo mingi me kuma kaka na nzo nkanda. Kana yo kele ve dibundu lenda fwa. Ata bapasteur ya nkaka na kundima kisika ysa bo me tinda yandi, yandi kele buya sambu ecole kele ve. Yo kele mbote na kuvanda na banzo nkanda (ecole). Sambu pana beno mene kuma bantu mingi. Kansi mbala mingi nge ta mona nde beto kele bika mpenza kisalu na beto kaka sambu na mambu ya ecole. Confusion mingi na kati ya ba pasteur ti ba longi ya ecole. Kunwana, kuswana, kudia mbongo ya balongi, kufundana, etc. kele basika kifulu ya dibundu kele ti ecole.

Dibundu lenda kupesa kikesa na bayina kele zaba kusala kiti ti ndoki, bo sala yo, kusonga bantu kusala ba cooperative; kaka ya mbongo ve, kansi ya bisalu ya maboko mpi.

Mumbandu: Kimvuka ya bantu 10 (kumi) kutunga nzo ya muntu mosi. Na nima ya ngonda tatu, mono kwikila nde banzo tatu (3) ta vanda me mana.

Beto tula ntima kaka ha bamindele ve. Sambu kisika ya beto kele, bima kele mingi ya Nzambi me pesaka beto. Mbote beto sadila yo ntete.

Beto lenda tinda bana na beto to bamembre ya dibundu na beto yina ya beto kele mona nde bo kele na dikabu yina, na kwenda kolonguka nzo nkanda ya: macon, menuiserie, infirmierie, agronomie, etc... Ntangu bo ta manisa nzo nkanda na bo, beto tula bo bonso ba animateur ya projet ya construction, ya projet ya menuiserie, ti ya dispensaire, etc... na kati ya dibundu. Kana bisalu ya dibundu kuyela, bo lenda kota mpe na ba membre ya dibundu, ti kuna bo lenda sadsa bwala ya mvimba.

IV. KUZABA KULONGUKA SAMBU NA KUSOBA MABANSA

Kana beto tanga na Bible na munkanda ya Ozea 4:6, beto ke mona mambu yai ya kele mfunu mingi: "Bantu na mono ke fwa sambu bo me konda kuzaba kima, kele boloko mosi ya nene mpenza." Yo kele mpi kimpika ti kimpumbulu. Muntu ta zinga bonso zoba. Yandi ta toma ve ata fioti. Na kusala konso kima ya mbote to ya mbi, muntu fweti zaba ntete na ntwala. Mabanza ta soba kaka kana muntu mene longuka na kuzaba. Na kuzaba yo kele lomba kulonguka. Beto fweti longuka na nzila ya kutanga, ya kusonika, ya kutala mpila ya bantu ya nkaka kele sala, na kutambula (voyage) basika mingi, na kuyufula, ti na masolo ye bandongisila ya bantu mingi.

Sambu na yo, mono zola yindula mambu yai:"

- Kukangula banzo nkanda na konso niveau; sambu na kulonga bantu na kuzaba kutanga ti kusonika. Sambu kana bantu zaba kutanga ti kusonika, bo lenda tanga mayele ya kubakisa mambu ti kuzaba kusala konso kima. Sambu mambu yina ya muntu mene zaba na kulonguka na yandi mosi, yandi ta vila yo ve. Na yo beto lenda kangula na kati ya paroisse, classe ya alphabetisation na bandinga yina kele nationales ti internationale, bonso kuzaba kutanga ti kusonika kituba, francais, anglais, allemand, lingala, swahili, tshiluba etc... Kuzaba bandinga mingi ta sadisa na kutanga minkanda mingi, ti kuzaba kusolula na bantu ya mutindu na mutindu kukonda mpasi mingi. Yo kele pesa beto mayele na kuba- kisa mambu ke luta na bisika ya nkaka na ntoto.

- Kuvanda na bibliotheque na paroisse ti na kati ya fami. Kuna beto tula minkanda ya mfunu ya mutindu na ya bantu ya beto lenda mono. Bima mingi ya luzingu ya bantu ya beto lenda mono. Bima mingi ya beto me longuka ve na nzo nkanda beto lenda mono. Bima mingi ya beto me longuka ve na nzo nkanda beto lenda longuka yo na minkanda. Mbote beto pesa kikesa na ba paroisse ti na fami na kusumba minkanda sambu na bibliotheque na bo. Mbongo na beto, beto sumba kaka ve bilele; kansi beto lenda sumba minkanda sambu yo ta pesa to mayele ya kuzaba ti kusala bima mingi ya mfunu ya lenda sadisa beto na kuzinga mbote.

Mumbandu beto lenda sumba minkanda yai:

- ya ke tadila mambu ya Nzambi, ya ke tadila mambu ya science, ya ke tadila mambu ya sante, ya ke tadila mambu ya kikuku, ya ke tadila mambu ya loppement, ya ke tadila mambu ya kuzaba kusadila budjet ya mbongo na na kati ya fami, etc...
- Beto lenda kubinga na kati ya paroisse, ba specialiste ya ba domaines differents (luswaswanu), sambu na kusala ba seminaire to conference ya mutindu, na kulonga bantu bima ya bo lenda zaba ta kusala ya kele mbote sambu na luzingu na bo kutoma.
- Kuyika ka ba seances ya etudes bibliques sambu na kusosa (decouvrir) ba cipes (bansiku to malongi ya mbote) ya mbote ya lenda sadisa bantu na mbote ti kutoma mpi.
- Beto lenda tala nsatu ti bima ya mfunu ya konso region ti kutinda bantu guka yo. Mbandu na babwala ya kele na lweka ya masa ya nene; bantu longuka maconnerie, menuiserie, pisculture, elevage, coordonnerie, foyers, medecine, theologie, mecanique etc...

Na mambu yai yonso, mono kele kwikila nde dibundu kele na kiyeka ti mpila ya kusadisa bantu na kuzaba ti kusala yo. Beto lombamba Nzambi kupesa beto mayele ti bantu ya lenda bakisa ti kusala konso mambu ya lenda sadisa bo mosi ti bantu ya nkaka. Nzambi lenda songa beto mambu mingi. Yandi lenda kangula meso na beto na kumona mambu ya kuyituka na yandi na kati na beto ti na kati ya kisika ya yandi me pesa beto na kuzinga. Beto bakisa bima ya mfunu ya kele, ti kuzaba kusadila yo.

KAPU YA TATU

KUYELA YA DIBUNDU NA AFRIQUE FWETI
YANTIKA NA ECOLE DU DUMANCHE.

Ecole du Dimanche, bonso kitini mosi ya Dibundu, lenda sadisa na kuyela ya Dibundu na nitu, na moyo, ti na kimpeve. Sambu kana beto tala na histoire ya ecole du Dimanche, mutindu yo yantikaka na Angleterre, beto ke mona nde yo yantikaka na kati ya bana ya kele bansukami mpenza. Kima ya kuluta mfunu kele nde Mr. ROBERT RAIKES, ya yantikaka programme yai kele pesa beto mbandu ya mbote na mpila nde yandi sadisaka bana ya bansukami na ntangu yina; na kulonga bo ndinga ya Nzambi, kulonga bo kutanga ti kusonika, kulonga bo kutanga, kulonga bo mambu ya bunkete ya nitu, ti bima mingi ya nkaka yina sadisaka bana yina na kutoma bonso bana ya bamvwama.

Yandi mene sadisa muntu na bintini yonso tatu ya nitu na yandi: moyo, yandi mene longa bo ndinga ya Nzambi; kimpeve mpi me wa ndinga yai; ye nitu, yandi mene longa bo kutanga ti kusonika, ye bunkete ya nitu ti mambu ya nkaka ya kele mfunu.

Bubu beto kele mpi kusala Ecole du Dimanche bonso yandi na kutomisa Dibundu awa na Afrique, beto kele landa mbandu ya Klisto-Yesu. Bonso beto tubaka na kapu me luta nde yandi sadisaka bitini yonso ya nitu ya muntu.

Dibundu na Afrique keke na mpasi mingi na mambu me tadila Education Chretienne. Kana beto yantika yo na programme ya bana, yo ta sadisa mingi. Sambu bana keke Dibundu ya bubu ti ya mbasi mpe. Mbote beto longa bo mambu yina ntangu bo keke bana, sambu ntangu ya bo ta kuma bambuta bo ta vila yo ve.

Paroisse ya keke na moyo, yo fweti vanda mpi na ba activites mingi na kati na yo; sambu na encadrement ya bamembre ya konso niveau. Sambu kana ba activites keke mingi ve, nswalu bamembre keke kota na basectes yina bo keke mona na ba activites mingi.

Yo yina Ecole du Dimanche keke activite mosi ya keke sadisa sambu na encadrement ya ba membre na konso niveau. Yo keke programme ya keke tadila kaka bana ya fioti ve bonso keke mabanza na beto. Kansi yo keke nzo nkanda ya lumingu ya keke sadisa bantu yonso na kulunguka bima mingi ya mfunu.

Ministeres pour Chaque Enfant keke sadisa na programme yina na kuformer ba moniteur ya Ecole du Dimanche; ti kundefisa materiels didactiques na mabundu, sambu na kulonga na Ecole yina ya dibundu me kangula. Kuluta mingi, Ministeres pour Chaque Enfant mene developper materiels ti programme yina deja na niveau ya bana ya mvula mosi) ti na mvula kumi na nana (18).

Yo keke couple mosi missionnaire, na zina ya "ROUSTERS (JOHN keke bakala ye LORELLA keke nkento na yandi)"; bo bantu keke ba fondateur ya Ministeres yai. Bo keke na nationalitee Americaine. Bo mene yantika Ministeres yai na Amerique, na mfula 1985. Mpi awa na Afrique, bo me yantika programme yai na region ya Bandundu, na zone ya Idiofa Bulungu kuna na Collectivite ya Nkara; ti na zone ya Idiofa na kati ya cite ya Idiofa ti na cite ya Dibaya Lubwe. Kuna bo mene yantika kuformer ba Pasteur zole bonso ba formateurs ya bamoniteurs ya Ecole du Dimanche. Bubu ya mono keke tuba, Centre mosi ya nene mene kangula na Mission Garizim; na nima ya kubaka ndongila ya Reverand Pasteur MAWELE ya keke secretaire Communautaire ya CUEBCA na Kikwit nde: "Madame LORELLA ROUSTER, mbote ve beno sala kaka ba seminaires ti vutuka na Amerique konso mvula: kansi kuluta mbote kukangula centre mosi ya nene ya nge lenda former bantu ya lenda pusa kisalu yai na ntwala bo vanda bonso ba LORELLA ya fioti. Na nima kisalu ta kwenda ndambu yonso. Couple ROUSTERS ndimaka dibanza yina ti kwisaka kukangula centre yai na mvula 1990, na ngonda ya juin na mission Garizim pipi na mission ya ntama Hebron ti Kintshwa Nseke.

Kuna bo yantikaka formation na ba etudiants nsambwadi (7). Mazina na bo keke: MAYELE, KALEMA, IPALA, KONGOLO, KITAMBILA, IKWAKANGA, TI MALA. Bo yonso keke deja ba pasteurs ya mene manisa ba etudes Bibliques, ti ba ya nkaka ba etudes theologiques.

Yantika janvier 1993 ti na nvembre 1993, Ministeres pour Chaque enfant mene yela mingi, ti yo mene kuma na ntoto ya Congo Brazzaville. Mono kwikila nde na lutwadisu ya Nzambi, Ministeres yai ta kota na Afrique ye mvimba.

Sambu na yo mono keke mona nde Nzambi mene pesa beto na Afrique, nlemvo ya kuzwa Ministeres yai. Yo keke internationale. Beto mene sadisa, mpe ta zola sadisa ba Communautes to ba Eglises yonso ya ke sosa lusadisus na beto na nzila ya formation ya bamoniteurs na bo ti na kudefa materiels na beto. Mpe mabundu yina fweti ndima confession ya lukwikilu (foi) na beto. Kansi beto keke na mpila ve ya kufuta balongi. Sambu kaka na mvula yai mpamba beto mene lungisa kiteso ya bamoniteurs 2,000 na nima ya mvula tatu mono kwikila nde bo ta kuma 10,000 to kuluta yo. Charge ya kusadisa ba longi na konso yina Nzambi ke pesa, ke na ma boko ya Dibundu. Beto mpi lenda pesa konso yina ya Nzambi ta pesa na beto na bamoniteurs.

Ecole du Dimanche keke sadisa bantu ya nkaka kimwana na bo ti kuna bo kuma bambuta. Dibundu yina ya keke na programme ya Ecole du Dimanche ve, yo mpe keke na avenir ve. Sambu kana beto tala mbote na Bible na munkanda ya ba Judges, Kapu ya 2 nzila ya kutanga 6-10; beto keke mona nde ntangu Yozue me zinga yandi longaka ti sadilaka Nzambi na kwikama yonso mpenza. Kansi mambu mosi keke nde yandi longaka kaka ba mbuta. Ntangu yandi me fwa ti bambuta yina bonso bo longaka bana ve, bana yina zabaka Nzambi ya bambuta na bo ve. Bo yantikaka kusamba ti kusadila banzambi ya biteki. Tala mbote na verset 7 ya kapu yina nge ta mona Bible keke tuba nde: "Bantu ya Israel vandaka kusadila Nzambi ntangu Yozue vandaka kaka na moyo; Bo landaka na kusadila yandi mpi ntangu Yozue me fwa ti ntangu ba mbuta yina monaka bo mosi mambu yonso ya nene ya Mfumu Nzambi sadilaka bantu ya Israel vandaka kaka na moyo."

Kaka na kapu yina na verset ya lo Bible keke tuba nde: "Na nima, bantu yina vandaka na Yozue bamvula kiteso mosi, bo mpi kufwaka; bantu yina kubikalaka, bo vilaka Mfumu Nzambi, bo zabaka diaka ve mambu ya mbote ya yandi sadilaka bantu ya Israele."

Yantika na verset 11 ti na 17, nge ta mona nde bana na bo salaka mubulu na Nzambi; mpi bandola ya mutindu na mutindu simbaka bo. Mpi Nzambi bedisaka bo na ntuala ya ba mbeni na bo na bitumba. Bo mpi sambilaka biteki ya mutindu na mutindu.

Bubu mpi na beto, kana beto sala keba ve, na kulonga mpi bana na beto mambu ya Nzambi ya kieleka ya beto keke sambila; kana beto keke ve, bo ta kota na nsi ya nsingulu na kusambila biteki.

Bubu na Afrique kana beto keke mona mpasi na luyalu ya keke, keke sambu nde bambuta na bo longaka bo Nzambi ya kieleka ve. Bo longaka kaka mambu ya biteki ti ya magie ya mpila na mpila. Yo yina baklisto fweti niokama na luyalu ya mutindu yai. Bamfumu mene teka nsi ti kimvwama na beto na Satana ti na bampeve ya mbi ya mutindu na mutindu.

Sambu na yo beto ta vanda na kiese kana Dibundu yantika kulonga bana Evangile ya ndambu yonso zole mambu me tedila moyo, kimpeve ti ya keke tadila kitini ya zole ya keke nitu. Yo, yina mono keke binga yo Evangile ya ndambu yonso zole. Sambu ntangu bo ta kuma bambuta, bo ta vila yo ve.

Awa mono zola tuba kaka sambu na ndambu bima (activites) ya kimpeve ti ya nitu, ya bana lenda sala sambu na kuyela (developpement) ya bo mosi, ya Dibundu, ya bafami na beto ti mpi ya bwalato nsi ya mvimba.

Mambu yai mono keke kabisa yo na ndambu zole:

I. KUYELA NA KIMPEVE (developpement spirituel)

- Beto lenda sala chorale ya bana. Kana bo mene yela bo yina bantu ta kuma na

chorale ya bambuta.

- Beto lenda sala ba club ya Bonne nouvelle (Nsangu ya mbote) na ba cite to na ba

ville. Yai keke mpila ya kulonga bana yina ti bambuta ya keke kwisaka ve nzo

Nzambi. Kana bo mene wa malongi bo ta kwisa mpi na Mfumu Yesu.

- Beto lenda kusala theatre na lubutuku ya Yesu, Paques, ti na ba occasion mingi

ya mbote ya beto keke tanga Bible, beto lenda longa na nzila ya theatre mpi.

du - Beto lenda sala defile na quartier ti bana na ntwala nzo nkanda ya Ecole
 ta Dimanche (Ecodim) kubanda. Yo kele sadisa na kubenda bana ya nkaka.
 ti Sambu ntangu bana ya nkaka kele yimba ti kumisa Nzambi, banduku na bo
 ya Bible landa bo.
 ti - Beto lenda kuyidika baseance ya Etudes Bibliques na bayina zaba kutanga
 ti kusionika. Beto yidika debat na ba bisika ya kele doctrine ya kieleka
 ti yina ya sectes kele tuba ti yindula.
 lenda - Beto lenda sala bajeux (nsaka) Bibliques na kuyula baquestion ya bo
 na en- sosa mvutu na yo na ntu.
 ti - Beto lenda sala camp Biblique ti bo na ntangu ya conge. Yo kele sadisa
 ti cadrement ya bana, na mpila nde bo vanda kisaka- saka ve na ntangu yina
 ti nkanda kele ve.
 ti - Beto lenda longa bo mpila ya kusadisa baminunu, na kupesa bo luzitu ti
 kusadisa bo na masa to nkuni etc...
 ti - Beto lenda sadisa bo na kusonga bo kukomba nzo ya Nzambi to kukuna
 bintun- tuna lweka na yo. Kusukula to kutula bintuntu na kati ya nzo.
 ti - Beto lenda kukabisa banzo nkanda bonso kele na niveau na bo. Kulonga
 bantu ya konso niveau.
 ti - Beto lenda longa bo kusala diyoto (agape) sambu na kintwadi (communion)
 na bo.
 ti - Beto lenda longa bo mpila ya kupesa kimbangi to temoignage, na kusonga
 mpila bo me yambaka Yesu na bantu ya nkaka. Beto lenda kuyidika reunion mosi
 ti kubinga bantu kwisa kuwa bo; ti kuyimba sambu na kukumisa Nzambi na
 bank- unga na bo ya chorale.
 ti - Beto lenda kangula ba cellule de priere, sambu bo yikana na kulonga
 Nzambi, ti kulombila bantu ya nkaka. Bo lenda lomba sambu na bisalu ya Nzambi ti
 mpi sambu na bansadi na yandi. Beto lenda mpi kupesa bo ba intensions de
 priere ti kulomba bo na kulomba sambu na bantu kele na ba mambu ya mpasi:
 bonso maladi, bampeve ya mbi. Kulonga bo mpila ya kukumisa Nzambi ti kupesa
 yandi matondo na mambu yonso ya mbote ya yandi me sadila beto to bantu ya
 nkaka.

II. KUYELA NA MATERIELS (Developpement materiels) ti na NITU (Physique).

mam- - Beto lenda longa bo mpila ya kusala jardin. Bo lenda kukuna banti ya
 avoka buma na paroisse ti mpi na lupanga na bo. Mbandu payi-payi, malala,
 mangulu, mankondo, mananasi, nsafu etc...

Yo ta sadisa bo na kudia ti na kuvanda na sante ya mbote. Buna bo lenda zwa ba vitamines na nitu kukonda kusumba na mbongo. Bo lenda yantika na kim- vuka jardin mosi na kati ya paroisse ti balongi na bo. Kana bima basika muna bo lenda kabisa mpi makabu na Nzambi. Na nima kukabila bo bankeni bo mosi kwenda kuna na jardin na lupangu na bo. Ba yina mene sala yo, pesa bo bravo ti pesa kikesa na bayina mene sala ve.

- Beto lenda longa bo kutwila: nsusu, pigeon, dibata, dindon, nkangala etc...
- Paroisse lenda sumba nsusu to konso ndeke yina ya bo ke twilaka, bo pesa yo na kusansa yo. Kana yo bilama mingi bo lenda songa zola na kupesa konso mwana nsusu ya nkento sambu yandi kwenda twila na nzo na bo.
- Kana yo buta ti kubilama, bo lenda kwisa kunata mosi ya nkento na dibundu bonso mosi ya kumi. Dibundu lenda yidika lumingu mosi sambu na kubaka makabu yina.
- Beto lenda longa bo kuvanda bunkete na nitu, na bilele na meno. Kulonga bo na kusukula maboko na nima bo me katuka na kunena. Bo lenda sadisa na kudima matiti na lupangu ti na dibundu. Kulonga bo na kuzinga na luzinga ya mbote, kuzika konso dinzanza ya kele mfunu ve ya kele na ntoto.
- Kulonga bo na kusonika mpamba ve na bibaka ya nzo. Kansi kulonga bo na kusosa ndambu mikaba na masa sambu na kutula na banzo na bo.
- Beto lenda longa bo na kuyidika bilele na bo kana yo mene pasuka.
- Beto lenda longa bo na kusala biziba (etang) sambu na kuzwa madia mingi ya kudia. Buna bo ta vanda na proteines mingi na nitu konda kusumba na mbongo.
- Beto lenda longa bo na kupesa makabu kaka ya mbongo ve, kansi ya bimenina, to maki, to bitwisi, etc...
- Beto lenda longa bo ndambu ya ba projet d'art.
- Beto lenda longa bo na kuzaba kutanga ti kusonika, kana nzo nkanda kele ve na bwala na beno.

Malembe malembe, beto kele yikimisa bo na kusala konso kima ya mbote bo mosi; ti kuna kana bo kuma bambuta, bo ta vila yo ve. Na konso ntangu beto yindula kulonga bo konso bima ya mbote ya Nzambi mene tula na rayon na beto, sambu bo zaba kusadila yo. Beto yikimisa bo na kusala, tubisalu ya fioti, tii ntangu bo ta yela, bo yikama na kusala sambu na kuzwa konso kima bo zola kukonda kuinga kaka bibuti kupesa bo. Kansi bo mosi mpi lenda kudisadisa, mpi kasadisa bibuti na bo.

Beto meka, Nzambi ta sadisa, mpi yandi ta sakumuna bisalu na beto. Beto ta pesa yandi matondo ti kukumisa yandi mingi.

KAPU YA IYA (4)

DIBUNDU YA AFRIQUE TA NUNGA KAKA KANA BAKLISTO YONSO
KUDIPIESA NA KUSALA NGOLO NA KISALU

Kana beto tanga na Bible, na munkanda ya Kuyantika 2:15, beto ta mona nde na kuyan-
tika ya Nzambi salaka muntu, yandi tulaka yandi na kilanga ya Edeni, sambu na kutala yo ti kusala muna.

Kisalu kele dikabu mosi ya mfunu mingi ya Mfumu Nzambi pesaka na muntu. Yo kele sadisa muntu na kuzwa konso kima ya yandi zola.

Ntangu muntu mene sala masumu, Nzambi me katula dikabu yina na muntu ve, Kansi yandi mene kumisa yo nsiku ya nene nde:

"Kana muntu kusala ve, yandi ta dia ve. Muntu ta dia kaka na nima ya mutoki na yandi me basika na kisalu. Muntu fweti bundula ntoto sambu na kuzwa madia na yandi." (Kuyantika 3:23)

Sambu na yo, beto ta zola kulonguka mbote mbote mambu yai. Beto ta longuka mambu ya kisalu na luzingu ya bantu kuwakana ya ntama; ti mpi na Dibundu na ntangu ya Yesu ti bantumwa; ye beto ta sukisa na ntangu na beto bubu yai.

I. NA KUWAKANA YA NTAMA

Beto kele mona Mfumu Nzambi Yandi mosi kele monana musadi ya nene (Kuyantika 2:1-2). Yandi mene sala bima yonso ya beto ke mona (Bankunga 8:4; 19:2). Na munkanda ya Yoani 5:17, yo kele songa beto nde tii bubu Mfumu Nzambi kele kusala.

Awa ya beto mene tanga, beto kele mona nde Mfumu Nzambi kele musadi ya ntete ti ya nene. Bonso Yandi salaka beto na kifwani na Yandi, Yandi me tula mpi kisalu na maboko ti na luzingu na beto.

Kansi bubu yai beto kele zola kaka bumolo mingi. Beto kele kaka baklisto ya kele tanga Bible ti kusamba. Kansi kusala kisalu ve. Pardon mingi bampangi Mfumu Nzambi songaka beto na Bible beto "FWETI SALA KISALU NGOLO". Kana beto sala ve, beto ta bikala kaka bonso bana ya fioti mvula na mvula, ya kele lomba konso kima; kansi yandi zaba kusala ve. Beto mpi ta vanda na lukwikilu ya ngolo ve. Sambu ntangu beto kele lomba konso kima na bantu ya nkaka; kana bo pesa yo ve, beto ta botuka ti ta yiba. Beto ta baka corruption (modeso ya bana). Beto mpe ta teka kiyeka na beto, sambu na nsatu ya nitu. Beto ta kuma bampika ya bantu yina kele sala. Ata bantu kele sala, kele tambula na mpila ya mbote ve na dibundu, sambu bo kele bantu kele pesa mbongo mingi; beto ta mona mpila ya kutubila bo ata kima mosi ve.

Beto bondila bo kaka ata bo mene sala masumu; sambu na mbongo na bo. Ata muntu ya kele na bankento zole, beto kele tula bo bacomites to ba diacres na dibundu sambu nde bo bantu kele pesaka makabu mingi na bisalu na bo ya dibundu.

Kana beto kele longa ti kutuba nde Nzambi kele mvwama, kansi beto kele songa yo ve na luzingu ti bisalu na beto; beto kele kudikusa. Bumolo na beto kele kufingisa Nzambi na meso ya bamimpani, ya kele mona beto bonso bansukami ya nene. Kisi ve, beto kele bamvwama ya nene mpenza. Sambu Nzambi kele na beto, Yandi ye kele nkwa bima yonso. Mpi ndinga na Yandi yo kele pesa ti songa beto mpila beto lenda monina kinene ti kimvwama na Yandi, beto kele sadila yo ve.

Adama ya kele muntu ya ntete ya Nzambi salaka, vandaka musadi ya nene. Noa muntu ya lukwikilu, salaka kisalu na kutunga maswa ya nene sambu yandi ti fami na yandi mpi bambisi yonso, kuguluka. Kaka na nzila ya kisalu, yandi kwikilaka yonso ya Nzambi songaka yandi, ye yandi lemfukaka na kusala; na nima kuguluka kwisilaka yandi. Na munkanda ya Kuyantika 6:14-22, kele songa beto nde Noa salaka maswa na maboko na yandi sambu na kuguluka na lufwa ya masa ya mene ya mvula. Nzambi pesaka yandi maswa ve; kansi Yandi songaka yandi na ndinga na Yandi mpamba na kusala yo yandi mosi, sambu yo ta gulusa yandi.

Bubu yai beto mpi ta guluka na mpasi ya luzingu na beto awa na nsi ntoto, kaka na kutula ngolo na kusala kisalu bonso yandi kele songa beto na Ndinga na yandi Bible.

Abrahami, tata ya lukwikilu na beto salaka kisalu. Na Kuyantika 13:2, kele songa beto nde Abrahami vandaka mvwama ya nene. Yandi mene zwa kimvwama yina na kisalu ya kutwila bitwisi ti wolo na arza, yai kele matadi ya ntalu; ya bantu fweti zwa yo kaka na nzila ya kisalu. Yandi vandaka ya kulunga na lukwikilu (yai kele mambu ya kimpeve), mpi ti kimvwama ya nene ya katukaka na kisalu ya maboko na yandi (yai kele mambu ya kinitu). Moyo na mpeve nungaka na lukwikilu; nitu mpi nungaka sambu yandi vandaka mvwama. Kinzambi na yandi vandaka ya kulunga, sambu equilibre vandaka na moyo, kimpeve ti na nitu na yandi ya kimuntu. Yandi vandaka ve tata ya lukwikilu ti nzala to kinsukami na nitu, kansi na nzila ya lukwikilu ti na kisalu na yandi. Nzambi sakumunaka yandi.

Kansi beto bubu kele kaka na lukwikilu sambu na moyo ye mpeve na beto, kansi na nitu, beto kele ya kulunga ve ata fioti. Lukwikilu na beto ke na equilibre ve. Kana mpidina, beto kwikila kaka ye katuka awa na nsi ntoto tii kwenda kuzinga na zulu. Kansi kana nde beto fweti zinga ti nitu na beto awa na nsi ntoto, beto fweti sala sambu ba kusadisa yo; mpi kupusa kisalu ya Nzambi na ntuala na bima ya beto mene zwa na kisalu na beto. Nki mpila beto na Afrique zolaka kuwa ndinga ya Nzambi, kana bampangi na beto bamindele kwisaka ve na bima ya nitu yai (materiels). Kana mbongo vandaka ve, nki mpila ba missionnaire lendaka kufuta ticket kutunga nzo, kusansa nitu na maladi, kusumba camion sambu na kutambula kusamuna Nsangu ya mbote, kutunga ba dispensaire etc...?

Bima yai yonso kele Nzambi muntu pesaka bo bonso mana ya zulu ve, kansi na nzila ya kisalu na bo ya maboko, Nzambi sakumunaka yo, ye na nima bo zwaka mpila ya kwisa na beto. Kaka na nima ya kisalu, bo zwaka bima yina ya bo kele na yo mfunu ti mpi ya kusadisa bantu ya nkaka ye kisalu ya Nzambi.

Bubu beto kele kufwa kisalu ya Nzambi kaka sambu na bumolo na beto. Mpila nge mona ve missionnaire ya muntu ndombe ke kwenda kunatila bantu ya nkaka Nsangu ya mbote bonso ba mindele kele lemfuka na Lutumu ya nene ya Mfumu na beto Yersu Klisto pesaka beto na munkanda ya Matayo 28:19-20. Beto kele kingila kuvutuka ya Mfumu Yesu awa na nsi ntoto sambu na kubaka Dibundu na yandi, kaka na bumolo na beto na kisalu; ti kukanga nzila na kukonda kutina ba missionnaire na beto mpi na ntoto ya nkaka kulonga sambu bantu ya nkaka ya kele bavidi kuguluka.

Kana beto tala bantu ya Nzambi yonso ya mene sadila Yandi na ntangu ya ntama, ya beto kele tanga bazina na bo bubu bonso: Isaac, Yakobi, Yosefi, Moise, Yobi, Davidi, Salomon etc...; sadilaka Nzambi na lukwikilu ti kimvwama. Bo vandaka ya kulunga mpenza na kimpeve ti na kinitu. Bo yonso vandaka bansadi ya nene. Bo zwaka bima mingi mpenza sambu na bo mosi, sambu na bantu ya nkaka, mpi ti sambu na bisalu ya Nzambi.

II. NA KUWAKANA YA MPA

Yesu Klisto ya kele Mfumu na beto kele sala konso ntangu. Na munkanda ya Yoane 5:17; Bible kele songa beto nde Yesu kele tii bubu yai bonso Tata na yandi.

Yoane 9:4; Mfumu Yesu kele zola nde beto fweti sala ntangu mwini kele bonso luzolo ya Tata Nzambi. Sambu kana mpimpa me bwa ata muntu mosi ve ta vanda na mpila ya kusala.

Kansi beto bubu yai ke lutisa ntangu yonso mpamba ya kuvanda, kukonda kusala. Beto kele zola kusadila yo ve bonso Ntumwa Paul kele songa beto na munkanda ya Efezo 5:15 nde beto sadila ntangu.

Ntumwa Paul ya sadilaka Nzambi mingi kuluta bayankaka (I Kolinto 15:10); yandi mpi mene sonika mingi; yandi kele tuba nde: "Yandi vandaka kutunga ba ntenta ya nzo" (Bisalu 18:3).

Yandi kele tuba diaka nde: "Bono zaba beno mosi nde mono vandaka kusala na maboko na mono mosi sambu na kuzwa bima yonso yina vandaka mfunu na mono ti na ba yina vandaka kutambula na mono nzila mosi. Na mambu yonso mono vandaka kusonga beno nde beto fweti sala ngolo mpidina sambu na kusadisa bansukami." (Bisalu 20:34-35)

Na munkanda ya I Kolinto 4:12, yandi vandaka kulonga baklisto na kusala ngolo na kisalu sambu na kuzwa mpila ya kusadisa bansukami.

Na munkanda ya 2 Tessalonika 3:8, Ntumwa Paul kele tuba nde: "Beto ndimaka ve nde muntu kupesa beto madia ya ofele; kansi na kutuba ya mbote, beto vandaka kusala ngolo, mpimpa ti mwini beto vandaka kusala sambu beto zola ve nde ata muntu mosi na kati na beno kubaka kilo na beto."

Bo zolaka ve kutula kilo na bo na muntu. Kana ve yo lenda kanga nzila na kisalu ya nene ya Mfumu Nzambi pesaka bo. Bo sadila ntangu na bo mbote na kusadila Nzambi ti na kusala na maboko na bo mosi sambu na kuzwa yonso lenda sadisa bo ti bantu ya nkaka.

Beto kele mona nde dibundu kele kisika ya bantu ya nkaka lenda kwisa baka lusadisu ya konso mambu ya bo kele na yo mfunu. Kuluta mingi kele kusadisa bansukami ti bana ya nsiona. Bonso Bible kele tuba na munkanda ya Yakobo nde: "Kinzambi ya kieleka na meso ya Tata Nzambi, yo yai: kusadisa bana nsiona ti bamifwidi ya bankento na mpasi na bo, ti kudikeba mpi na mpila nde mambu ya mbi ya nsi ntoto yai lenda bebisa beto ve (Yakobo 1:27)."

Kansi bubu beto kele mona dibundu awa na Afrique kele pete-pete, sambu bo kele sala ngolo ve na kusadisa bansukami, bana nsiona, ba mifwidi ya bankento, na bampasi na bo, ye mpi ngolo kele ve na kusala kisalu. Kaka kana beto zola sala konso kima, beto fweti lomba na bamindele kutindila beto mbongo, madia, bilele, camion, nkisi etc...

Kansi Bible kele tuba na munkanda ya Bisalu nde:

"Beto fweti yindula mambu yai ya Mfumu Yesu tubaka yandi mosi, nde: kiese ya kuluta mingi ke vandaka na kupesa, kansi ya kubaka kiese ke vandaka fioti."

Na munkanda ya 2 Tessalonika 3:6-15; Bible kele pesa beto malongi mingi sambu na mambu mene tadila kusala kisalu. Kansi mono zola beto yindula verset 10 ya munkanda yai kaka. Yo kele tuba nde:

"Ntangu beto vandaka kuna na beno, beto vandaka kulonga beno nde: konso muntu yina ke zola kusala ve, yandi lenda dia mpi ve."

Kansi na beto bubu yai, yo kele yina ve. Nge ta mona muntu yantika suka tii kuna nkokila, yandi kele ya kuvanda ne kiti musalate (kiti ya kuladila). Yandi kele sala ata kisalu mosi ve. Kansi yandi kele nwa kaka makaya, malafu ti kubula carte to dame. Ntangu ya kudia mene lunga, yandi kele pesa commandement na nkento na yandi ya mene yuma ntangu ya mvimba na nsi ya mwini nde: "Pesa mono madia nswal, sambu na nki nge mene kwisa vutuka na retard? Na makasi yonso, yandi ya me bikala kubumba ngolo na yandi kilumbu ya mvimba na bwala, yandi kele kwenda kubula ti kufinga nkento ya mene lemba. Ya kieleka yo kele nsoni mosi ya nene. Yo kele mpi masumu na meso ya Nzambi. Bumolo yina, nge ta mona yo mpi na bana na yandi na nzo. Yandi lenda vanda na bo kiteso ya bana kumi to nana. Bana bankento to ya babakala, kisalu na bo kaka kutambula mpamba mpamba. Bayankaka kele nwa kaka makaya ya bangi ti mungulu. Kana bo mene katuka na kunwa yo to na kutambula; bo mpi kele kwisa kaka kuyangisa mama na bo diaka ya Tata na bo mene bula, na kusosa kudia. Kuluta mbi diaka, bo kele kudia mingi ti kutula makelele mingi na nzo sambu na makaya ya bo mene kunwa.

Na kieleka yonso, konso muntu ya mene kuma na mpila ya kusala na kati ya fami fweti sala ngolo sambu na kusosa madia. Kana nkokila mene lunga, konso muntu fweti kwisa kunata bima ya yandi mene kuzwa na kisalu, ya yandi mene sala na fami. Kana bantu yonso mene sala ngolo na kisalu, madia ta vanda mingi na fami. Bantu yonso ta dia mbote ye bo ta vanda na sante ya mbote mpenza. Kansi kana bo kele sala ve, ye yonso kele kinga kaka muntu mosi kusala sambu na kudisa minoko kuluta kumi na tatu; yo ta vanda mbote ve. Ntangu yonso makelele ta vanda mingi na nzo na ntangu ya kudia.

Bana mpi lenda bela kibuba. Bana ta longuka mbote ve. Beto yindula kingana ya bambuta ya kele tuba nde:

"Musapi mosi ke katulaka nzenga na ntu ve. Kansi na kimvuka bantu lenda man-
gula kilo ya nene ata yo ke mpasi na muntu mosi na kunangula. Kimvuka
kele
ngolo."

Na mambu yai yonso dibundu fweti tuba ti longu na ngolo yonso nde: "BANTU FWETI SALA KISALU. KANA MUNTU KUSALA VE, YANDI MPI KUDIA VE, VE ET VE."

KUMANISA (Conclusion)

Na kumanisa, mono kele zola kupesa ndambu baversets ya lenda sadisa beto na mambu ya kusala kisalu. Nge mpi lenda vanda na yankaka ya nge lenda mona na kati ya Bible, nge sadila yo. Mono kwikila nde Mfumu Nzambi ya mene pesa mono dambu yai ti ngolo ya kusonika yo, ta sakumuna nge mingi na kisalu ya nge kele sala.

Kansi kana nge mene yantika ntete ve, mpi kele zaba ve mfunu ya kisalu; mono kwikila nde ntangu ya nge kele tanga munkanda yai Mpeve ya Nzambi ta kangula meso na nge na kumona mambu mingi ya mpa ti ya mbote ya lenda tomisa luzingu na nge, fami na nge, kikanda na nge ti bwala na nge ya mvimba.

Sambu na bampangi kati na mabundu, mono kele lomba na beno na zina ya Mfumu ti

Ngulusi na beto Yesu Klisto; na kulonga ti kupesa mbandu ya mbote na baklisto yonso na kusala kisalu. Sambu kana beto ta sala ve, beto ta vanda na mpasi, mpe beto ta toma ve. Yonso ya beto ke na yo mfunu, beto ta zwa yo kaka kati na kusala. Muyibi ta mana kana konso muntu tula ngolo na kisalu.

2 Tessalonika 3:8

"KANA MUNTU KUSALA VE, YANDI MPI KUDIA VE."

Bika Mfumu Nzambi kusakumuna batangi ya munkanda yai.

MAMBOTE YA KUSALA KISALU

Ba versets yai ta sadisa nge mingi na kupesa mayele sambu na kusalu.

Bingana 13:14 - Beto ta zwa konso kima ya beto kele na yo mfunu.

Bingana 22:29 - Muntu ya ngolo na kisalu lenda sadila ntotila; kansi molo ve.

Bingana 10:4 - Beto ta kuma bamvwama.

Bingana 12:24 - Kisalu kele kumisa muntu, muntu mosi ya nene.

Bingana 13:11 - Yandi ta mona mbote.

Bingana 14:23 - Yo kele kwenda kiteso mosi ti ba yina tatu ya nkaka.

Longi 2:24 - Nzambi ta sakumuna nge. Nge ta dia, kunwa ti kumona kiese na kisalu na
nge.

Longi 4:9 - Kisalu na kimvuka ta bonga. Kansi muntu mosi ve.

Efeso 4:28 - Muntu vandaka ke yiba, yandi sala ngolo sambu yandi sala ye yandi ta zwa
bima yandi ke na yo mfunu.

I Tessalonika 4:11 - Beto ta zwa mbongo, kana beto sala na maboko na beto.

BIOGRAPHIE YA MUSONINIKI YA MUNKANDA YAI

Zina na mono kele KALEMA BALMPUM MACAIRE.

Mono mene butuka na Kikwit na: le 10/6/1964.

Mono kele na nkento na zina ya Mukiar Gabi.

Beto kele na bana babakala zole ti bana ya bankento mpi zole.

Mono mene yamba Yesu bonso Mfumu mpe Ngulusi na mono, na Eglise ya CUEBC na Dibaya-Lubwe na: le 29/12/1981. Ntangu mono kele na mvula kumi na zole (12) ya lukwikilu.

Na nima ya nzo nkanda na mono ya humanite, mono nene sala ba etudes Theologiques ti

Bibliques na mvula 1985 ti na mvula 1989, na Theologie ya Idiofa.

Na nima na yo mono mene baka formation ya developpement Communautaire na ba Cours

par Correspondance ya Allemagne. Mono mpi me kukota na ba seminaire mingi ya developpement ti animation Communautaire.

Mono mpi mene baka diaka formation ya Specialisation na Education Chretienne na mvula 1992 na Garizim.

Mono mene sala mingi bonso encadreur ya ba jeunes na ligue ya Dibaya ti na Idiofa.

Mono mene twadisa paroisse mvula tatu (3).

Bubu yai mvula mosi mene luta, yantika le 07/01/1993; mono kele twadisa Ministeres

pour Chaque Enfant bonso Directeur na yo na niveau ya Afrique. Siege na yo kele na mission Garizim.

Mono mpi kele longi na banzo nkanda ya SEC, ya Couple ROUSTERS kele twadisa, bonso Director General na niveau ya Afrique. Yantika mono mene kota na Ministeres pour Chaque Enfant, mono mene sala ba seminaire mingi ya formation ya balongi ya Ecole du Dimanche kiteso ya 25 seminaires. Mono kwikila nde Yesu ta kuta mono na kisalu na yandi.

TABLE DES MATIERES

DEDICACE.....	1
REMERCIEMENTS.....	1
AVANT PROPOS.....	2
O. INTRODUCTION.....	2
	KUYELA YA DIBUNDU NA AFRIQUE NA KIMPEVE
I. KAPU YA NTETE.....	5
- Kusamba Nzambi na kimvuka.....	5
- Kulonguka Bible na kimvuka.....	6
- Kukumisa Nzambi na kimvuka bankunga.....	6
- Kusala Evangelisation.....	6
- Kutula bibliotheque na dibundu.....	6
- Kusala classe ya formation.....	6
II. KAPU YA ZOLE: KUYELA YA DIBUNDU YA AFRIQUE NA MAMBU ME TADILA	
NITU.....	7
- Kuzaba kudia madia ya ndonga tatu.....	8
a) Madia ya ndonga ya ntete.....	8
b) Madia ya ndonga ya zole.....	8
c) Madia ya ndonga ya tatu.....	10
d) Programme sambu na kudia mbote.....	10
- Kuzaba kusansa nitu kana kimbefo kele.....	11
- Kuzaba kuyidika kisika ya kulala mbote.....	12
- Kuzaba kulonguka sambu na kusoba mabansa.....	14

III. KAPU YA TATU: KUYELA YA DIBUNDU NA AFRIQUE FWETI YANTIKA
NA ECOLE DU

DIMANCHE.....15
.....15
- Kuyela na
kimpeve.....15
.....15
- Kuyela na
materiels.....15
.....15

IV. KAPU YA IYA: DIBUNDU YA AFRIQUE TA NUNGA KAKA KANA
BAKLISTO YONSO KUDIPESA NA KUSALA NGOLO NA KISALU.....19

- Na kuwakana ya
ntama.....20
.....20
- Na kuwakana ya
mpa.....20
.....20

KUMANISA.....23
.....23

MAMBOTE YA KUSALA
KISALU.....2

3
BIOGRAPHIE YA MUSONIKI YA MUNKANDA
YAI.....24